

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Петко Христов

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

за провеждане на конкурс за присъждане на образователната и научна степен „Доктор” по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата“ за дисертационен труд на тема:

„СОЦИАЛНИ МРЕЖИ И ВЗАИМОПОЩ В ПЕРИОДА НА СОЦИАЛИЗМА (ПО ПРИМЕРА НА ГРАД ПЛОВДИВ И ГРАД СЪЕДИНЕНИЕ)”

с автор Кристина Бориславова Бобева

Дисертационното изследване на Кристина Бобева е посветено на един успешно проучван през последните десетилетия проблем, получил особена актуалност и в българската наука с оглед на анализа и осмислянето на периода на социализма в България от дистанцията на вече изминалите тридесет години демократични промени. Темата е и актуална, и дисертабилна, а подходът на дисертантката към обекта на изследване – социалните мрежи за взаимопомощ, с инструментариума и възможностите на съвременната етнология, не е новост за българската наука, но притежава и своята иновативност. Преди всичко обединяването и изследването им като общ социален феномен на разнообразните форми и практики в българското аграрно общество, съществуващи в епохата на ранната му модернизация и тяхното развитие в десетилетията на управлението на комунистическата партия в НРБ, както и появата на нови форми в годините на късния социализъм, са безспорен принос на изследването.

Дисертантката си поставя една цел – „да установи как се изграждат и функционират социалните мрежи на взаимопомощ в българското общество в периода на социализма“, като формулира четири основни задачи пред изследването: анализ на трудовете, теоретизиращи явлениято взаимопомощ; преглед на формите на взаимопомощ в традиционното

българско общество; представяне на начина, по който комунистическата идеология се реализира в България; и проследяване на историческото развитие на явленията социални мрежи на взаимопомощ в десетилетията на социализма. Реализирането на последната изследователска задача ми се струва най-приносната част на дисертацията.

Дисертационното изследване е осъществено с класическите методи на етнологията и историческото проучване, с комбиниране на резултатите от теренно изследване в гр. Съединение и гр. Пловдив с проучване в архивите и анализ на местната преса от епохата на социализма. Теренното изследване обхваща 26 структурирани и полуструктурирани интервюта, проведени с респонденти от различни възрасти, при сравнително спазен баланс между половете. За целите на изследването са проучени над 100 архивни единици. Резултатите от тези изследвания са анализирани и добре представени в дисертацията.

Дисертацията се състои от увод, четири глави, всяка с по няколко параграфа, и заключение. В Първа глава се прави методологическо въведение в проучванията на системите за взаимопомощ в различни общества, но с оглед на поставените задачи относно социалната система за взаимопомощ в България. Анализирани са историята на понятия като патронаж и клиентелизъм, корупция, „втора“ и „трета мрежа“ (въведени в българските социологически изследвания през 90-те години на миналия век), „блат“ (въведена от руската изследователка А. Леденцова като алтернативна на свръхцентрализираната система за снабдяване), „допълване на несъвместимото“ според американския антрополог Дж. Крийд и т.н. В края на анализа в тази глава дисертантката въвежда новото понятие „социални мрежи за взаимопомощ“, който да обедини в себе си различните неформални практики – от традиционните до развитието им в годините на късния социализъм. Приносен е опитът на К. Бобева да покаже как тези разнообразни социални практики са свързани в обща

система при формирането на индивидуалните житейски стратегии в рамките на социализма в България през периода от края на 50-те до края на 80-те години на XX век. Възражение предизвиква формулирането на прегледа и въвеждането в обръщение на разнообразна литература по тематиката като принос на дисертацията – това е едно от необходимите условия за всяко дисертационно изследване. Приносно е творческото преосмисляне на съществуващите проучвания на сходни форми на социална организация при разнообразни политически и икономически условия с оглед на нуждите на изследването на социалните мрежи за взаимопомощ в българското общество в епохата на социализма.

В глава Втора са представени традиционните форми на взаимопомощ в българското аграрно общество преди Втората световна война. Тук дисертантката е използвала основно изследването на Киприяна Кръстанова от 1986 г. Добре е представено съществуващото амбивалетно отношение към социалистическата държавата и нейните институции, формулирано от Румен Аврамов като „независимост, подпомагана от държавата“. На мен тук ми липсва изследване на трансформациите на социалните отношения в комплексните семейни домакинства в бързо развиващото се кооперативно движение между двете световни войни – не случайно много от тези сдружения възприемат в названието си термина “задруга“, за да подчертаят тази приемственост. Но това би излязло извън основния изследователски въпрос за мрежите на взаимопомощ в епохата на социализма.

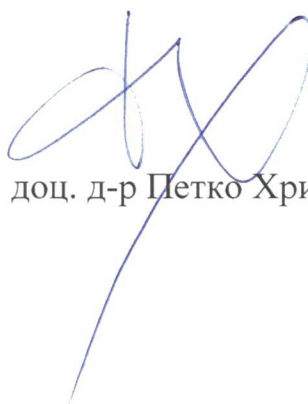
Трета глава е посветена на налагането на принципите на комунистическата идеология и адаптирането на принципите на управление на новата власт в местните условия на с. Голямо Конаре. Важен елемент от анализа в тази глава е посветен на променящите се отношения между населението в селата и града. Проследени са социалните промени, предизвикани от мащабните трансформации в икономическия

живот, свързани с процесите на национализация на частната собственост, колективизацията на земята в аграрния сектор и ускорената, на моменти форсирана, индустриализация. Масовата миграция от селото към града видоизменя съществуващите от преди форми на взаимопомощ, задълбочавайки тяхното обществено значение. Обменът между града и селото превръща традиционните родствени и землячески мрежи в основен източник на неформално снабдяване. В дисертацията не са представени ранните опити на новата социалистическа власт в първите години на налагане на тоталитарното управление да изучи и използва в колективните стопанства формите на колективен труд от предходния период (срв. поставената задача на тогавашния Етнографски институт за такова проучване, за което е създаден и специален въпросник - Ангелова, Р.; А. Примовски *Въпросник за проучване на задружните прояви в българския стопански бит*. София: БАН, 1951). За сметка на това добре са анализирани социалните практики в конкретно избрания регион на с. Голямо Конаре. Те са представени най-добре в глава Четвърта, където са анализирани новите мрежи за взаимопомощ в годините на социализма и тяхната употреба както на равнище селска общност, така и на равнище индивидуални житейски стратегии. Тази глава е най-приносна и с добре представени резултати от теренното проучване. Разширяването на региона на изследване би била една от препоръките към бъдещите изследвания на К. Бобева.

Дисертацията ни представя авторката като един завършен и добре подготвен изследовател, с перспектива за нови интересни етнологични изследвания. Доказателство за това е както отличното познаване на литературата по въпроса, така и добре представената в дисертацията теренна работа. Дисертантката посочва две публикации по темата, едната от които под печат, което е достатъчно да покрие минималните изисквания. Дисертационният труд е обсъден и допуснат до публична

защита след обсъждане в катедра „Етнология“ на Историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ на 8 октомври 2019 г. Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията. Процедурата съответства на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и на вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“, действали при зачисляването на докторантката. Ето защо, изразявайки положителното си становище, предлагам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Кристина Бориславова Бобева за дисертационното изследване на тема „Социални мрежи за взаимопомощ в периода на социализма (по примера на град Пловдив и град Съединение)“ и гласувам убедено за това.

20.12.2019

доц. д-р Петко Христов

